

Лысак М.М., аспірант

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРНЫЕ И СЕМАНТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ИМЕННЫХ КОМПОЗИТОВ С СОМАТИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Работа посвящена основным свойствам именных композитов с соматическим компонентом в немецком языке. Определено понятие именных композитов с соматическим компонентом; проанализированы основные свойства именных композитов; рассмотрено метафорическое переосмысление композитов, в частности случаи персонификации неживой природы, которые являются еще одним типичным проявлением антропоморфной метафоры и эгоцентричной модели пространственной ориентации.

Ключевые слова: *именной композит, структурные и семантические свойства, соматический компонент, словообразование, составляющие А и В, метафора, метонимия.*

УДК 811.112.2'81'37

Материнська О.В., д.філол.н., проф.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА НАЙМЕНУВАНЬ ЧАСТИН ПРОЦЕСІВ У НІМЕЦЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджується структура та семантика найменувань частин процесів у німецькій та англійській мовах, які є частиною системи меронімів (позначень частин цілого). Зазначені лексичні одиниці належать до лексичного складу літературної мови, втім фіксуються у багатьох терміносистемах, що дозволяє говорити про їх значення для міжгалузевої термінології. Досліджувана тематична група меронімів є перехідною ланкою від дієслівної семантики до семантики іменника (як конкретного, так і абстрактного). Найменування частин процесів мають значення процесуальності, темпоральності, локативності та партитивності. Розвідка підкреслює окремий статус меронімічних відношень у зіставленні з іншими типами семантичних відношень у лексичній системі мови: гіперо-гіпонімічними, посесивними тощо.

Ключові слова: *меронім, меронімія, гіперо-гіпонімія, таксономія, полісемія, індекс*

1. Вступні зауваження. Пропонована розвідка фокусує увагу на одній з тематичних груп меронімічної лексики – найменуваннях частин процесів, зокрема на дослідженні їхньої семантики та структурних особливостей.

Меронімія як тип семантичних відношень (відношень між частиною та цілим) наразі вже є предметом багатьох досліджень [11; 27: 88; 25: 45], не викликає сумніву відмінність цього типу семантичних відношень від інших, наприклад, гіперо-гіпонімії, відношень посесивності тощо. Утім тривалий час саме цей факт був під питанням, оскільки багато дослідників вважали меронімію лише різновидом гіперо-гіпонімічних відношень, якому притаманні всі типові властивості гіперо-гіпонімії [13: 96; 22: 231]. *Гіпо-гіперонімія* (*гіперо-гіпонімія*) є типом відношень підпорядкування одного поняття іншому на базі поняттєвого включення, видове позначення підпорядковується родовому. Вид може репрезентувати рід, бути його окремим схематичним прикладом [10: 31; 25: 39]. Незважаючи на наявність відношень включення підпорядкованого поняття до поняття, яке підпорядковує, меронімічні відношення відрізняються від гіпо-гіперонімічних тим, що частина не може виступати схематичним представленням [8: 58], або ж прикладом цілого як у випадку з гіпо-гіперонімічним типом відношень. Це твердження можна проілюструвати таким прикладом: *боєць* є частиною військового підрозділу, ієрархічно вищого поняття, яке у свою чергу є підпорядкованим поняттю *армія*. Проте *боєць* ≠ *армії*, він лише входить до її складу [2: 25]. На семантичному розвитку меронімів відбивається подібність їхньої ієрархічної організації до гіпо-гіперонімічних відношень. Зв'язок між гіпо-гіперонімією та меронімією яскраво демонструють метонімічні моделі утворення переносних значень слів, для яких відношення включення, суміжність значень є вирішальною для

розвитку моделей полісемії. Німецька лексема *Kopf* (букв. 'голова') у своєму прямому значенні не може репрезентувати людину, проте у своєму переносному значенні, утвореному за моделлю метонімічного переносу з частини тіла на людину загалом, синекдохи (*pars pro toto*) 'керівник, лідер', це найменування частини тіла виступає заміною цілого (порів. також, наприклад, англ. *brain* (букв. 'мозок') у значенні 'розумник, мисляча особа').

З-поміж аксіоматичних характеристик гіперо-гіпонімічних та меронімічних відношень у формальній логіці [16: 31; 17: 674] знаходиться аксіома транзитивності (TRANS: якщо $a < b$, а також $b < c$, то $a < c$ (тобто якщо a є частиною b , а b у свою чергу є частиною c , тоді a є також частиною c), але у випадку меронімічного типу відношень вона може порушуватися. А. Круз наводить приклад, який став майже хрестоматійним [12: 30-31]:

- a) The house has a door. 'Дім має двері'.
- b) The door has a handle. 'Двері мають ручку'.
- c) The house has a handle. 'Дім має ручку' [12: 31].

Слід визнати, що, якщо застосовувати для опису транзитивних відношень між частиною та цілим формулу: якщо $a < b$, а також $b < c$, то $a < c$, то це слід робити з тим обмеження, що у такому випадку c , має бути цілим, тобто холонімом, по відношенню до a та b . У випадку судження c , *дім* не може виступати холонімом по відношенню до деталі дверей *ручки*. Кожна частина характеризується виконанням певної функції по відношенню до цілого. Так, наприклад, функція *ручки* – надати можливість переміщати щось, виконання цієї функції є неможливим щодо об'єкту *дім*. Це й пояснює «некоректність» висловлювання у прикладі c [12: 31-32]. Найменування частин цілого можуть мати обмежену функціональність, тобто виконувати певну функцію по відношенню лише до окремого виду цілого, що імплікативно закладено у їх значенні, наприклад, англ. *finger* 'палець (руки)' – *hand* 'рука', *stamen* 'тичинка (квітки)' – *flower* 'квітка' тощо, або виконувати

певну функцію по відношенню до різних видів цілого (наприклад, англ. *lobe* ‘частка (різних видів цілого)’), тобто характеризуються варіативною функціональністю [12: 32].

1.1. Звернення до дослідження таксономічних відношень у мові (гіперо-гіпонімічних та меронімічних), набуває особливого значення у царині фахових мов, оскільки ієрархічність внутрішньої форми лексем та системних зв'язків між ними є неодмінною ознакою формування лексику фахових мов, що й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Зазначена тематична група меронімів – найменувань частин процесів (далі також НЧП) є кількісно незначною в межах загального корпусу досліджуваного матеріалу, але її значення полягає у тому, що ця група є перехідною ланкою від дієслівної семантики до семантики іменника як конкретного, так і абстрактного. Вона поєднує значення процесуальності, темпоральності, локативності та партитивності, є частиною корпусу загальноновживаної лексики, втім фігурує у лексичному складі багатьох терміносистем, отже дозволяє говорити про її міжгалузевість. Довгий час дослідження фахової лексики концентрувалось навколо проблеми відмежування термінологічних одиниць від загальноновживаної мови, проблем нормованості та усталеності фахових лексичних одиниць [15: 428]. Утім межа між фаховою та загальноновживаною лексикою у певних контекстах є дуже нечіткою й поповнення фахового вокабуляру за рахунок словотвірних моделей літературної мови, в тому числі семантичної деривації є досить продуктивним [24: 73], що підтверджує й досліджувана тематична група меронімів.

1.2. Основною **метою** цієї статті є виявлення семантичних ознак меронімів – найменувань частин процесів, підтвердження того факту, що вся меронімічна лексика є важливою не тільки для загальноновживаної літературної, але й для фахової мови. Гіперо-гіпонімічні зв'язки

систематизують фаховий вокабуляр [15: 428], меронімія як механізм визначення взаємозалежності між частиною та цілим є підґрунтям для дефінування термінів поряд із визначенням залежності між конкретним та абстрактним, сукупністю та її елементами, іншими видами семантичних відношень, які дозволяють окреслити їхню семантичну структуру. За рахунок полісемії меронімічна лексика проникає в усі прошарки фахового лексикону. Так, соматизми, які є джерелом антропоморфної метафори, вже давно стали джерелом відомих фахових кліше у галузі техніки [7; 9: 252; 1: 184, 191; 5: 111-121; 3: 300; 18: 35; 19: 170], наприклад, нім. *Kopf* (букв. 'голова') тех. 'головка', англ. *arm* (букв. 'рука') тех. 'лопать, важіль'. Метафорична основа таких термінологічних кліше є прозорою та вмотивованою, що є однією з вимог до фахової, термінологічної лексики. Тематична група найменувань частин процесів не характеризується високим рівнем полісемії, але навіть ці меронімі демонструють полісемічну семантичну структуру [2: 250-254].

Об'єктом цього дослідження виступають іменники на позначення частин процесів, наприклад, нім. *Arbeitsstufe* 'етап виробничого процесу', англ. *start-up* 'початок, початкова фаза' тощо.

Предметом дослідження є встановлення структурних та семантичних властивостей найменувань частин процесів, їх семантичних зв'язків у складі меронімічної лексики.

1.3. Емпіричний матеріал, представлений у цій студії базується на дослідженні системи меронімів у німецькій та англійській мовах загальною кількістю 4730 лексичних одиниць (6098 ЛСВ) у німецькій мові та 1888 лексичних одиниць (6091 ЛСВ) в англійській мові. Меронімі на позначення частин процесів дуже тісно пов'язані з тематичними групами меронімів на позначення поняття «частина» та з темпоральними, локативними меронімами [4; 6; 20; 21], оскільки будь-який процес розгортається у часі та просторі. У семантичному обсязі меронімів на позначення частин процесів

закладено, відповідно, не тільки значення процесуальності, але і дуративності, часової обмеженості, що позначається на вербалізації у лексичній системі мови переважно таких частин процесів як: *pocatok – розвитok – kінцева стадія*, наприклад, *Anfangsstufe, Anfangsphase* ‘початкова, перша стадія’, *Entwicklungsstadium* ‘стадія розвитку певного процесу’, *Endphase, Endstadium* ‘кінцева, фінальна стадія’, англ. *startup* ‘початкова, перша стадія’, *finale* ‘фінал, завершення певного процесу’. У таку тріаду вміщуються позначення процесів, що мають місце лише один раз, для повторюваних, циклічних процесів початкова та кінцева стадія можуть бути взаємоперехідними, *Arbeitstakt* ‘етап, частина виробничого процесу’, англ. *stage* ‘стадія’. Загальна кількість досліджених позначень частин процесів є невеликою, а саме 53 ЛО (69 ЛСВ) у німецькій мові та 26 ЛО (93 ЛСВ) у англійській. Добиралися лексичні одиниці, у дефініції яких точно визначено належність до меронімічної лексики та які слугують саме для розподілу певного процесу на стадії виконання, етапи.

2. З точки зору структурної організації, більшість найменувань частин процесів у німецькій мові є детермінативними композитами (30 ЛО), утвореними за моделями: $N+(e)s+N \rightarrow N$ (нім. *Entwicklungsstufe* ‘стадія розвитку’), $N+N \rightarrow N$ (нім. *Endphase* ‘заклучна фаза’), $Adj+N \rightarrow N$ (нім. *Frühphase* ‘початкова, рання фаза’), $V+N \rightarrow N$ (нім. *Denkschritt* ‘крок мисленнєвого процесу’), $N+(e)n+N \rightarrow N$ (нім. *Stundentakt* ‘частина процесу, що повторюється за годину’), $Num+(N+(e)n+N) \rightarrow N$ (нім. *Einstundentakt* ‘частина процесу, що повторюється за годину’). В англійській мові зафіксовано лише один двокомпонентний детермінативний композит, утворений за структурною моделлю $N+N \rightarrow N$: англ. *quaterfinal* ‘чверть фіналу (у грі)’. Значну кількість позначень частин процесів утворено внаслідок експліцитної деривації (13 ЛО в німецькій мові та 12 ЛО – в англійській), наприклад, суфіксації, префіксації (8 ЛО у німецькій та 11 ЛО в англійській мовах) нім. *Besserung*, англ. *betterment* ‘покращення’, та за допомогою префіксоїдів (5 ЛО в німецькій та 1 в

англійській мові) нім. *Vorstufe* ‘перший, попередній етап’, англ. *prophase* ‘попередня, підготовча стадія’. Зафіксовано лише один випадок утворення НЧП усіченням у німецькій мові та три в англійській мові, наприклад, лексема *Phase* у німецькій мові, англ. *phase* ‘фаза, частина процесу’ є запозиченням з грецької до латини та французької, а звідти до німецької та англійської мов, утворилася усіченням суфікса множини (гр. *phases* (мн.) від *phasis* ‘фаза місяця, поява зірки’).

Значення процесуальності, зазвичай, виникає у іменників, які вже є похідними утвореннями від дієслів, представляють собою складні композитні утворення (у німецькій мові) або ж утворюються переважно за допомогою афіксації (в англійській мові). Природним виглядає той факт, що продуктивним є утворення іменників на позначення частин процесів від дієслівних основ засобами імпліцитної деривації, наприклад, нім. *Ablauf* ‘закінчення певного строку, процесу’ (утворено за конверсією від дієслова *ablaufen*), англ. *start-up* ‘початок, початкова фаза’ (утворено за конверсією від фразового дієслова *to start up* ‘розпочинати щось’). Зафіксовано 9 ЛО у німецькій та 10 у англійській мові.

2.1. Семантична класифікація НЧП-композитів у німецькій мові (в англійській мові зафіксовано лише один партитивний композит) ґрунтується на виявленні семантичних відмінків, семантичних ролей компонентів композитів за допомогою перифрази, трансформаційного методу [2: 61; 14: 294; 26: 51; 23: 145] та об’єднує такі типи НЧП – детермінативних композитів, наприклад:

2.1.1. Партитивні композити-НЧП, позначають частину процесу за її партитивним зв’язком із ієрархічно вищим поняттям, характеризуються відношенням включення, мають такі підтипи: «Ціле – частина» та «Частина – ціле», а саме:

- а) «Ціле – частина» («*B* належить до *A*», «*A* має *B*», «*B* є частиною *A*»), наприклад, нім. *Arbeitsabschnitt, Arbeitstakt* ‘частина виробничого процесу’;
- б) «Частина – ціле» («*A* належить до *B*», «*B* має *A*», «*A* є частиною *B*»),

наприклад, *Achtfinale* ‘одна восьма фіналу’, англ. *quarterfinal* ‘чверть фіналу (у гри)’;

2.1.2. Темпоральні композити-НЧП конкретизують певний момент у часі, коли має місце частина процесу *B* («*B* припадає на час *A*»), наприклад, *Endphase* ‘заклучна фаза’, *Endstufe* ‘заклучна стадія’, *Frühphase* ‘рання фаза’;

2.1.3. НЧП-акціональні композити, позначають частину певної дії, фазу, яка характеризує перебіг певного процесу: «Дія – НЧП», коли НЧП-композит позначає частину за формулою «*B* є частиною дії *A*», наприклад, *Prägephase* ‘рання стадія життя істоти’, *Spielphase* ‘фаза, частина гри’. У якості компонента *A*, як видно з вищенаведених прикладів, виступають віддієслівні іменні основи.

2.1.4. Атрибутивні композити-НЧП дають якісну характеристику частин процесів («*B* – НЧП має ознаку *A*, характеризується ознакою *A*»), наприклад, за типом «Вимір – час» *Einstudentakt* ‘частина процесу, яка повторюється через одну годину’.

3. Дослідження структурних та семантичних типів НЧП у німецькій мові дозволило зафіксувати різні типи вираження цілого у найменуванні його частини:

– Ціле чітко експліковане у найменуванні частини (здебільшого йдеться про НЧП, які є детермінативними композитами, а саме партитивними композитами, наприклад, нім. *Arbeitsschritt* ‘крок, етап роботи’), загальна кількість таких НЧП 14 ЛО у німецькій та 1 ЛО у англійській мовах.

– Прототипічне ціле наявне у найменуванні частини імпліцитно, наприклад, нім. *Auftakt* ‘початок, вступ’, *Schlussakt* ‘заклучний акт’. У таких позначеннях частин холонім формально відсутній у структурі номінації, але на семантичному рівні він фіксується (загальна кількість 39 лексичних одиниць у німецькій та 25 у англійській мовах). Оскільки значна частина досліджених позначень частин процесів утворена від дієслів, їх ціле легко відновлюється за значенням процесуальності та є прозорим.

4. Рівень полісемії найменувань частин процесів є невисоким у німецькій мові (1,3) та досить високим у англійській мові (3,5).

З-поміж незначної кількості зафіксованих моделей переносів у процесі розвитку полісемії НЧП (16 ЛСВ у німецькій та 67 у англійській) виокремлюється **метафоричний перенос** з НЧП на: позначення: частини іншого конкретного поняття, частину певної сукупності: нім. *Auftakt* ‘початок, вступ’ ‘вступ музичного твору, склади перед наголошеним складом у вірші’, англ. *cycle* букв. ‘цикл’ ‘цикл творів (сонетів та ін.) у збірці’ (7 ЛСВ у німецькій та 19 ЛСВ у англійській мовах); властивостей, якостей, абстрактних понять: нім. *Reife* букв. ‘стадія стиглості, визрівання’ ‘виваженість, зрілість як риса характеру людини’, англ. *opening* букв. ‘початок, початкова стадія’ ‘можливість, okazія’ (6 ЛСВ у німецькій та 14 ЛСВ у англійській мовах); темпоральних понять: нім. *Ausgang* букв. ‘завершення, кінець’ ‘початок, відправний момент’, англ. *cycle* букв. ‘цикл’ ‘довгий проміжок часу’ (3 ЛСВ у німецькій та 1 ЛСВ у англійській) тощо. Продуктивними є такі **метонімічні моделі переносу** в англійській мові з НЧП на позначення: результату процесу, наприклад, англ. *termination* букв. ‘завершення’ ‘результат, домовленості’, *finish* букв. ‘завершення’ ‘покриття поверхні (витвору мистецтва), що відбувається на завершальній стадії її оформлення’ (15 ЛСВ у англійській мові) та ін.

5. Висновки. Результати дослідження структурних та семантичних особливостей найменувань частин процесів як частини меронімічної лексики, яка активно використовується не тільки у стандартній, але й у фаховій мові, дає можливість зробити такі узагальнення:

5.1. Меронімічні відношення мають окремий статус, що вирізняє їх з-поміж інших типів таксономічних, парадигматичних відношень у лексичній системі мови як стандартної, так і фахової.

5.2. Найменування частин процесів є посднувальною ланкою між дієслівною семантикою та семантикою іменника, мають значення

партитивності, темпоральності, локативності та процесуальності. Їх семантика вказує на тенденцію до синтезу та сегментації будь-якого процесу, який здійснює людина, намагання впорядкувати та страатифікувати етапи виробничих процесів.

5.3. Досліджувана лексика не належить безпосередньо до фахової, але активно використовується у різних терміносистемах, де визначення стадій та кроків виробничих процесів є детермінованою складовою будь-яких задалегідь чітко визначених дій. Дослідження структури та семантики найменувань частин процесів дозволяють говорити про продуктивність словотвірних моделей та моделей розвитку полісемії, притаманних стандартній мові також й у термінологічній галузі. Досліджені лексичні одиниці мають невисокий рівень розвитку полісемії, але й вказують на той факт, що семантична деривація властива фаховій міжгалузевій лексиці, яка активно поповнюється за рахунок загальнозживаних лексичних одиниць стандартної мови. Мероніми стають активними донорами оновлення фахового лексикону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Материнська О. В.* Типологія найменувань частин тіла : [монографія] / О. В. Материнська. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 295 с. – (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження ; Т. 5).
2. *Материнська О. В.* Меронімічні відношення в лексичній системі німецької та англійської мов : [монографія] / О. В. Материнська. – Донецьк : Всеукраїнське держ. багатoproфільне видавництво Донбас, 2012. – 360 с. (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження. – Т. 8.).
3. *Материнська О. В.* Антропоцентризм як базовий принцип формування меронімічних відношень у мові / О. В. Материнська // *Studia Linguistica*: зб. наук. праць / редколегія: відпов. ред. І.О. Голубовська: Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2016. – Вип. 9. – С. 299-308.
4. *Материнська О. В.* Структура та семантика темпоральних меронімів у німецькій та англійській мовах / О. В. Материнська // *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка: Збірник наукових праць. Іноземна філологія.* – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – № 1 (50). – С. 44-

50. 5. *Материнська О. В.* Семантична продуктивність меронімів у фахових мовах // Мовні і концептуальні картини світу. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – № 61. – С. 111-121. 6. *Материнська О. В.* Концептуалізація простору в німецькій та англійській мовах (на матеріалі локативних меронімів) / О. В. Материнська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (Мовознавство): Кіровоград: Видавець Лисенко В.Ф., 2018. – Вип. 164. – С. 62-68. 7. *Andersen E.* Lexical Universals of Body-Part Terminology / Elaine Andersen / Universals of human languages. – Vol. 3. Word structure. – Stanford, California: Stanford University Press, 1978. – P. 335-368. 8. *Birner B.J.* Language and meaning / Betty J. Birner. – London, New-York: Routledge, 2018. – 154 p. (Routledge Guides to Linguistics). 9. *Blanco C. M.* Das bildliche Potenzial der deutschen Körperteilbezeichnungen: eine historische Darstellung seit indogermanischer Zeit / C. M. Blanco // Muttersprache. – 1999. – Jg.9. – № 3. – S. 246-260. 10. *Blank A.* Einführung in die lexikalische Semantik für Romanisten / Andreas Blank. – Tübingen : Niemeyer, 2001. – 154 S. 11. *Brown C.* Paradigmatic relations of inclusion and identity II: Meronymy // Lexicology: an international handbook on the nature and structure of words and vocabularies: in 2 volumes / Ed. by D.A. Cruse, F. Hundsnurscher u.a. – Vol. 1. – Berlin; New-York: Walter de Gruyter, 2002. – P. 480-485. 12. *Cruse D.A.* On the transitivity of the part-whole relation // Journal of Linguistics. – 1979. – Vol. 15/1. – P. 29-38. 13. *Dornseiff F.* Bezeichnungswandel unseres Wortschatzes / Franz Dornseiff. – Lahr in Baden : Moritz Schauenburgverlag, 1938. – 226 S. 14. *Engel U.* Gaudium in scientia linguarum. Ausgewählte Schriften / Ulrich Engel [A. Jurasz, A. Kaṭny, E. Tomiczek (Hgg.)]. – Wrocław ; Dresden : Neisse Verlag, 2006. – 371 S. (Beihefte zum ORBIS LINGUARUM. – 44). 15. *Fraas C.* Lexikalisch-semantische Eigenschaften von Fachsprachen / Claudia Fraas // Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. – Berlin, New-York: Walter de Gruyter, 1998. – S. 428-438. (HSK. – Bd. 14.1.). 16. *Gerstl P., Pribbenow S.* Midwinters, end games and body parts. A classification of part-whole relations // Parts and wholes. Integrity and Granularity / Ed. by C. Eschenbach, W. Heydrich. – Bericht 49. – Hamburg: Graduirtenkolleg Kognitionswissenschaft, Universität Hamburg, 1995. – S. 23-49. 17. *Handbook of Metaphysics and Ontology* / Hrsg. Von H. Burkhard, B. Smith. / Munich; Philadelphia; Vienna: Philosophia, 1991. – 1005 p. 18. *Hums L.* Zur Klassifizierung der Benennungen für Körperteile in übertragener Verwendung // Sprachpflege. – 1988. – Jg-37. – H.3. – S. 35-37. 19. *Materynska O.* Typologie der Körperteilbenennungen: [Monographie / [Hgg. A. Kaṭny, K. Lukas, C. Schatte] / Olena Materynska. – Frankfurt am Main, Berlin, Bern,

Bruxelles, New-York, Oxford, Warszawa, Wien: Peter Lang, 2012. – 246 S. (Danziger Beiträge zur Germanistik. – Bd. 41.). 20. *Materynska O.* Meronymie im Deutschen und Englischen / Olena Materynska // Semantik und Pragmatik im Spannungsfeld der germanistischen und kontrastiven Linguistik. – Frankfurt am Main u.a. : Peter Lang, 2013. – S. 71-81. (Donezk Studien zur Germanistik, kontrastiven und diachronen Linguistik – Bd. 1.). 21. *Materynska O.* Teil-Ganzes Beziehungen im interkulturellen Vergleich // [Festschrift für Prof. A. Kaṭny zum 65. Geburtstag / Olena Materynska. – Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New-York, Oxford, Warszawa, Wien : Peter Lang, 2014. – S. 357-369 (Danziger Beiträge zur Germanistik. – Bd. 48.). 22. *Murphy. M. Lynne* Semantic relations and the lexicon : antonymy, synonymy and other paradigms / Lynne M. Murphy. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 293 p. 23. *Ortner L.* Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen1) / Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache; eine Bestandsaufnahme des Instituts für Deutsche Sprache, Forschungsstelle Insbruck / Lorelies Ortner, Elgin Müller-Bollhagen. – Berlin; New-York: Walter de Gruyter, 1991. – 863 S. – (Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart; Bd. LXXIX). 24. *Roelcke T.* Fachsprachen / Thorsten Roelcke. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010. – 269 S. (Grundlagen der Germanistik. – Bd. 37.). 25. *Roelcke T.* Semantisches Dreieck und semantische Relationen / Thorsten Roelcke // Semantiktheorien. Lexikalische Analysen im Vergleich [Hgg. S. Staffeldt, J. Hagemann]. – Tübingen: Stauffenburgverlag GmbH, 2017. – S. 25-49. (Stauffenburg Einführungen. – Bd. 32.) 26. *Shaw H. J.* Motivierte Komposita in der deutschen und englischen gegenwärtigen Sprache / J. Howard Shaw. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1979. – 256 S. – (Tübinger Beiträge zur Linguistik ; Bd. 118). 27. *Vohidova N.* Lexikalisch-semantische Graduonymie (eine empirisch basierte Arbeit zur lexikalischen Semantik) / Nofiza Vohidova . – Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH, 2016. – 397 S. (Studien zur deutschen Sprache. Forschungen des Institutes für deutsche Sprache. – Bd. 69.)

Стаття надійшла до редакційної колегії 02.09.2018

Materynska O.V., Dr.habil., Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**STRUCTURE AND SEMANTICS OF THE NAMES DENOTING PARTS OF PROCESSES
IN GERMAN AND ENGLISH**

This paper deals with the research of the structure and semantics of the names denoting

parts of processes in German and English, which are parts of the meronymy system (names denoting parts of the whole). The lexical units under analysis belong to the vocabulary of the standard language, but are also observed in different terminological systems, thus their meaning for the inter-branch terminology is evidently huge. The analysed thematic group of meronyms is a joint link between semantics of verb and noun (concrete and abstract). They combine the meaning of process, temporality and locativity with partitive meaning. The research highlights the special status of meronymic relations different from other types of semantic relations in the lexical system of language: hyper-hyponymic and possessive.

Key words: meronym, meronymy, hyper-hyponymy, taxonomy, polysemy, index of polysemy, metaphor, metonymy.

Материнская Е.В., д.филол.н., проф.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

СТРУКТУРА И СЕМАНТИКА НАИМЕНОВАНИЙ ЧАСТЕЙ ПРОЦЕССОВ В НЕМЕЦКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье исследуется структура и семантика наименований частей процессов в немецком и украинском языках, которые являются частью системы меронимов (обозначений частей целого). Данные лексические единицы входят в лексический состав литературного языка, но при этом фиксируются во многих терминосистемах, что позволяет говорить об их значении для межотраслевой терминологии. Исследуемая тематическая группа меронимов представляет собой переходное звено между семантикой глагола и имени существительного (как конкретного, так и абстрактного). Наименования частей процессов имеют значение процессуальности, темпоральности, локативности и партитивности. Исследование подчеркивает особый статус меронимических отношений по сравнению с другими типами семантических отношений в лексической системе языка: гипер-гипонимическими, поссессивными и т.д.

Ключевые слова: мероним, меронимия, гипер-гипонимия, таксономия, полисемия, индекс полисемии, метафора, метонимия.